

Seikkailijan muistelmat: Giacomo Casanovan *Elämäni tarina*

Tunnetun maailmanmiehen Giacomo Girolamo Casanovan (1725–1798) omaelämäkerran *Histoire de ma vie* ilmestyminen suomeksi alkaa käsillä olevasta niteestä. Kaikki tuntevat Casanovan tai pikemminkin hänen maineensa. Hän on käsite, joka on lähestulkoon irtautunut historiallisesta alkuperästään ja jota on muisteltu lukemattomissa kirjoissa ja näytelmissä, oopperoissa ja opereteissa, elokuvissa ja televisiosarjoissa. Samaan aikaan Casanova on kuitenkin monin tavoin tuntematon ja arvoituksellinen. Hänen elämänsä jäi 1800-luvulla vakiintuneen mielikuvan jalkoihin, pimentoon, jota muistelmateoksen lyhennelmät ja väärennökset ovat vahvistaneet. Suomeksi muistelmista on aikaisemmin julkaistu katkelmia teoksessa *Casanovan vaellusvuodet* (1959), joka on suomennettu Hans Bendixin kuvittamasta ruotsinkielisestä käännöksestä. Se on kuitenkin vain vähäinen fragmentti kokonaisuudesta, joka on laajuudessaan ainutlaatuinen näköala 1700-luvun Eurooppaan. Alkuperäinen teksti kattaa kaksitoista volyymia ja sisältää noin 3500 sivua. Meneillään olevassa suomennosprojektissa julkaistaan kaikki kaksitoista osaa kuutena kirjana.

Casanova aloitti muistelmiensa kirjoittamisen vuonna 1789, joka on jäänyt historiaan Ranskan suuren vallankumouksen vuotena. Vuosi oli käännekohta sekä Euroopalle että Casanovalle itselleen. Takana oli monivaiheinen elämä paitsi seikkailijana ja rakastajana, myös kirkonmiehenä, sotilaana, musikanttina, uhkapelaajana, filosofina, alkemistina, kirjailijana, kabbalistina, matemaatikkona ja liikemiehenä. Yleislahjakas Casanova syntyi Venetsiassa, mutta matkusteli elämänsä aikana ympäri Eurooppaa tutustuen niin aikansa yläluokkaan kuin syrjäkujien köyhälistöönkin. Hän tunsi paaveja ja kardinaaleja, ministereitä, suurlähettiläitä, tiedemiehiä, taiteilijoita, näyttelijöitä ja muusikoita ja tapasi elämänsä aikana sellaisia kuuluisuuksia kuin Goethe, Rousseau ja Voltaire. Pariisiin hän päätyi vuonna 1750 ja oleskeli siellä pari vuotta juuri samaan aikaan, kun valistuskulttuuri nousi kukoistukseensa. Vaellusvuodet veivät hänet muun muassa Dresdeniin, Prahaan ja Wieniin, mutta vuonna 1753 hän palasi synnyinkaupunkiinsa Venetsiaan, jossa aiheutti elämäntavoillaan ja salatiedeharrastuksellaan hämmennystä ja pahennusta suututtaen vallanpitäjät. Casanova pidätettiin heinäkuussa 1755 ja suljettiin ilman oikeudenkäyntiä dogen palatsin ylimmän kerroksen pahamaineiseen, lyijylaatoilla katettuun vankilaan. Tästä kurjuudesta hän onnistui yli vuoden kuluttua pakenemaan, mikä loi hänen maineensa seikkailijana. Tämä uroteko ja hänen suojelijoidensa laaja kontaktiverkosto avasivat hänelle pääsyn seurapiireihin kaikkialla, minne hän sattuikin kulkunsa suuntaamaan. Kaikki halusivat tavata ihmiehen, joka oli onnistunut murtautumaan karkuun ”Lyijyjien alta”. Juuri tämä seikkailu oli Casanovan maineen kulmakiviä. Sitten hän kuvasi sekä erikseen julkaisemassaan kirjassa *Histoire de ma fuite des prisons de la République de Venise qu'on appelle Les Plombs* (Leipzig 1788) että muistelmissaan pakonsa niin mukaansatempaavasti, että se lähti elämään omaa elämäänsä. Kuvaavaa on, että suomalaisessa sanomalehdistössä Casanovan nimi nousi ensimmäistä kertaa esiin juuri huiman vankilapaon kautta. *Åbo Tidningar*

ilmoitti 5. elokuuta 1826 kirjakauppaan saapuneesta teoksesta *J. Casanovas vistance uti blykamrarne i Venedig och flykt derutur*, joka oli julkaistu Tukholmassa edellisenä vuonna. Pieni ruotsinkielinen opus oli varmaankin myytimenestys, sillä sitä mainostettiin useita kertoja myöhemminkin esimerkiksi *Tidningar ifrån Helsingfors* -lehdessä elokuussa 1829 ja *Finlands Allmänna Tidning* -lehdessä huhtikuussa 1834.

Karattuaan vankilasta Casanova pakeni ulkomaille ja vietti jälleen liikkuvaa elämää. Seuraavat vuodet veivät hänet Ranskaan, Englantiin, Alankomaihin, Preussiin ja aina Venäjälle asti, missä hän oman kertomansa mukaan sai audienssin itseltään Katariina Suurelta. Elämänsä iltapuolen vuodesta 1785 lähtien Casanova vietti Duxissa Pohjois-Böömissä, nykyisessä Tšekin tasavallan Duchovissa, jossa hän työskenteli kreivi Joseph Karl von Waldsteinin kirjastonhoitajana. Noiden vuosien aikana hän vieraili myös Prahassa ja tapasi lokakuussa 1787 Mozartin *Don Giovanni* -oopperan libretistin Lorenzo da Ponten. On jopa uumoiltu, että hän olisi vaikuttanut oopperan Don Juan -myytin käsittelyyn, ja todennäköisesti hän myös näki teoksen esityksen. Arvattavaksi jää, millaisia tunteita loppukohtaus, Don Giovannin syökseminen helvetin tuleen, on Casanovassa herättänyt. Säilyneet lähteet viittaavat siihen, että ikääntynyt hurmuri todella pohti päähenkilön kohtaloa ja olisi toivonut tälle enemmän ymmärtämystä.

Viimeisinä vuosinaan Casanova itse piti kohtaloaan kaikin puolin onnettomana: hän koki elämänsä pitkävetiseksi ja tyhjäksi. Ystäviä ja tuttavvia hänellä toisaalta riitti. Näiden vuosien aikana hänen ystäväpiiriinsä kuului muun muassa suomalainen kenraali Georg Magnus Sprengtporten, joka oli haavoittunut Porrassalmen taistelussa 1789 ja tullut hoivaamaan vaimojaan Teplitzin kylpylään. Ystävyysuhdetta on kuvannut Eero Saarenheimo teoksesaan *Casanova ja Sprengtporten: Kirjastonhoitajan ja kenraalin yhteiset vuodet* (Tammi 2006).

Kirjastonhoitajan tehtävä Duxissa antoi Casanovalle sekä aikaa että mahdollisuuden keskittyä kirjallisiin harrastuksiin. *Histoire de ma vie* -teoksen kirjoitustyö käynnistyi vuonna 1789, ja ensimmäinen luonnos valmistui kolme vuotta myöhemmin. Ystävät saivat lukea tekstiä, mutta tavoitteena oli sen julkaiseminen kirjana. Kun Casanovan vointi kävi huonoksi toukokuussa 1798, hän kutsui sukulaisia luokseen ja luovutti käsikirjoituksen veljentyttärensä miehelle Carlo Angiolinille. Tämän jälkeen käsikirjoituksen kohtalona oli jäädä pimentoon pitkäksi aikaa. Angiolinin kuoltua vuonna 1808 se siirtyi tämän tyttärelle, joka piti sen tallessa. Olosuhteet Napoleonin sotien aikaan eivät olleet suotuisat arkaluontoisen kirjan julkaisemiselle. Taloudellisten vaikeuksien keskellä perhe päätti myydä käsikirjoituksen, joka lopulta päättyi vuonna 1821 kustantaja Friedrich Arnold Brockhausin kokoelmiin. Jo seuraavana vuonna Brockhaus aloitti teoksen saksannoksen julkaisemisen. Käännöstyön teki viidennen osan loppuun asti Wilhelm von Schütz, mutta loput seitsemän osaa valmistuivat tuntemattoman saksantajan työnä. Editio oli otsikoitu *Aus den Memoiren des Venetianers Jacob Casanova de Seingalt* (1822–1828), ja kansilehden mukaan se oli *”bearbeitet von Wilhelm von Schütz”*. Teos todella oli paitsi käännetty myös *”bearbeitet”*, lyhennelty ja sensuroitu.

Casanovan maine sai 1820-luvulla vauhtia juuri omaelämäkerran julkaisemisesta. Menestys oli niin suuri, että myös ranskalainen kustantaja Victor Tournachon päätti tarttua teokseen ilman Brockhausin lupaa, ja koska alkuperäinen käsikirjoitus oli Brockhausin hallussa, ns. Tournachon-Molin -editio (1825–1829) syntyi saksannoksen pohjalta. Casanovan teksti palautui siis uudelleen ranskan kielelle, mutta on selvää, että lopputulos jäi vain hämäräksi kuvaksi alkuperäisestä. Casanova-kuumeen siivittämänä, ja taistellakseen piraattiversiota vastaan, Brockhaus päätti käynnistää oman ranskankielisen julkaisuprojektinsa alkuperäiskäsikirjoituksen pohjalta. Sitä toimittamaan valikoitui Jean Laforgue, jonka

vuosina 1826–1838 julkaisemaa editiota kutsutaan usein enemmän sovitukseksi kuin käännökseksi. Laforgue kirjoitti uudelleen laajoja jaksoja teoksesta ja sepitti myös lisää tekstiä. Vaikka lopputulos oli vahvasti editoitu, se joutui vuonna 1834 katolisen kirkon kiellettyjen kirjojen listalle.

Kilpailutilanteen seurauksena markkinoilla oli pian hyvin erilaisia, rinnakkaisia editioita, joista oli sensuroitu Casanovan poliittisia, uskonnollisia ja seksuaalisuutta koskevia kommentteja ja joihin kääntäjät olivat jopa kirjoittaneet mukaan omaa fiktiotaan. Suomessakin julkaistiin fragmentteja varhaisista editioista. *Finlands Allmänna Tidning* tarjosi lukijoilleen elokuussa 1863 lyhyen näytteen Casanovan muistelmista. Pidempi julkaisu oli Eino Palolan valikoima *Ylhäisön elämää. Kulttuurihistoriallisia pika- ja pienoiskuvia Ludvig XV:n ajoilta* (1918). On selvää, että Casanovan omaelämäkerta oli 1800-luvulla kuohuttava teos, jonka uskaliaisuus ei liittynyt vain seksuaalisuuden kuvaukseen, sillä rohkeaa kirjallisuutta oli 1700-luvulla tuotettu jo paljon. Casanovan teos oli myös poliittisesti arkaluontoinen, sillä sen sivuilla seikkaili laaja ja kansainvälinen ihmissuhteiden verkosto, josta lukijat olivat uteliaita tietämään.

Lukijoiden ulottuville Casanovan alkuperäinen teksti ei 1800-luvulla päätynyt. Kaikki ennen vuotta 1960 julkaistut laitokset perustuivat 1820- ja 1830-luvuilla julkaistuihin puutteellisiin ranskan- tai saksankielisiin editioihin. Alkuperäinen käsikirjoitus säilyi Brockhausin pääkonttorissa Leipzigissa vuoteen 1943 asti, ja se talletettiin pankkiholviin vain hieman ennen Leipzigin pommitusten alkua toisen maailmansodan loppuvaiheessa. Sodan jälkeen käsikirjoitus siirrettiin Wiesbadeniin, jossa se sai odottaa uutta tulemistaan. Vasta vuonna 1960 aloitettiin alkuperäisen teoksen julkaisutyö Brockhausin ja ranskalaisen kustantajan Plonin yhteistyönä. Vuodesta 2010 lähtien käsikirjoitus on kuulunut Ranskan kansalliskirjaston kokoelmiin, jossa se on myös digitoitu.

Casanovan muistelmien kohtalo tuo mieleen kaksi muuta omaelämäkertaa. Teos on 1700-luvun lopun maailmasta yhtä

massiivinen kuvaus kuin varakreivi François-René de Chateaubriandin (1768–1848) *Muistoja haudan takaa* (*Mémoires d'outre-tombe*) on Ranskan suuren vallankumouksen ajasta ja 1800-luvun alusta. Molempien teosten perusajatuksena oli tarjota aikalaiskuvaus ”haudan takaa”, tilanteessa, jossa kirjailija on jo poistunut näyttämöltä. Casanovan muistelmien käsikirjoituksen kohtalo puolestaan muistuttaa säveltäjä Richard Wagnerin (1813–1883) teosta *Elämäni* (*Mein Leben*), josta myös oli liikkeellä sensuroituja laitoksia samaan aikaan kun alkuperäistä käsikirjoitusta säilytettiin kassakaapissa. Wagnerin alkuperäiset muistelmat tulivat julkisuuteen vasta vuonna 1963.

Suomen kielellä Casanovan alkuperäisiä muistelmia ei toistaiseksi ole voinut lukea. Suomalaiset *casanovistit* ovat kuitenkin voineet tutustua niiden sisältöön Eero Saarenheimon teoksen lisäksi Hannu Mäkelän *Casanova*-elämäkerran (Tammi 2007) kautta. Tosiasia on kuitenkin, että alkuperäinen muistelmateos on poikkeuksellinen kokonaisuus jo laajuutensa ja seikkaperäisyytensä takia. Se ei sisällä vain kuuluisan naistenmiehen öisiä seikkailuja, kuten useimmiten kuvitellaan, vaan suurimmaksi osaksi kaikkea muuta: teoksesta avautuu huikea panoraama aikakauteen, joka edelsi Ranskan suurta vallankumousta. Se sisältää loputtomasti herkullisia yksityiskohtia, kuten kirjan alun kuvaus tohtori Gozzista, joka nauroi ”niiden typeryydelle, jotka viettivät aikansa lukien sanomalehtiä, koska ne hänen mukaansa valehtelivat aina ja toistivat aina samoja asioita”, tai tämän nuoremmasta sisaresta Bettinasta, joka oli ”kaunis, iloinen ja innokas romaanien lukija”. Henkilöhahmojen lisäksi Casanova kuvaa yksityiskohtaisesti aikansa elämänmenoa, pukeutumista, matkustusvälineitä, ruokia ja juomia, uhkapelejä ja uskomuksia. Muistelmat vilisevät väkeä, niin ylhäistä kuin alhaistakin, ja kirjasta hahmottuu 1700-luvun lopun tiheä ihmissuhteiden verkosto. Kaiken keskiössä on kuitenkin muistelijat itse, Giacomo Casanova, omatekoinen *chevalier* de Seingalt, joka kirjan alussa luonnehtii itseään antiikin humoraalipatolo-

giasta periytyvän temperamenttiopin mukaan: ”Minulla on ollut kaikki neljä luonteenlaatua: flegmaattinen lapsuudessani, sangviininen nuoruudessani, sitten koleerinen ja lopulta melankolinen, joka ei ilmeisesti minusta enää erkane.” Kertomansa mukaan hän saikin juuri muistelmiensa kirjoittamisesta vastalääkettä apeaan vanhuuteensa, mistä todistaa hänen älyn ja itseironisen huumorin sävyttämä, eloisa kerrontansa. Samalla hän oli tietoinen siitä, että maailma oli muuttumassa, eikä menneisyys koskaan palaisi. Tämän katoavan aikakauden hän halusi tallentaa teokseensa, tuntemattomille tulevaisuuden lukijoille.

Hannu Salmi